

**КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТОРГОВЕЛЬНО-
ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

ПАЦУЛА ОЛЬГА ІГОРІВНА

УДК 657.061.5

**ОБЛІК І КОНТРОЛЬ СОЦІАЛЬНИХ ВИТРАТ
ПІДПРИЄМСТВА**

Спеціальність 08.00.09 – бухгалтерський облік, аналіз та аудит

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Київ 2008

Дисертацією є рукопис

Робота виконана у Київському національному торговельно-економічному університеті Міністерства освіти і науки України

Науковий керівник: доктор економічних наук, професор
Мних Євген Володимирович,
Київський національний торговельно-економічний університет, завідувач кафедри фінансового аналізу і контролю

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Пушкар Михайло Семенович,
Тернопільський національний економічний університет, завідувач кафедри обліку і контролінгу в промисловості

кандидат економічних наук, професор
Верига Юстина Андріївна,
Полтавський університет споживчої кооперації України, завідувач кафедри бухгалтерського обліку та аудиту

Захист відбудеться «14» березня 2008 р. о 14.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.055.01 в Київському національному торговельно-економічному університеті за адресою: 02156, Київ-156, вул. Кіото, 19, ауд. А-227.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Київського національного торговельно-економічного університету за адресою: 02156, Київ-156, вул. Кіото, 19.

Автореферат розісланий «08» лютого 2008 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Н.І. Морозова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Ринкові відносини та побудова в Україні соціально орієнтованої економіки призводить до зростання ролі соціальних цілей, все більшого значення набуває соціальний аспект виробництва й, особливо, інтереси колективу робітників підприємства. Адже рівень соціального розвитку суспільства, багато в чому, залежить від вирішення соціальних проблем на підприємстві. Впровадження ефективної соціальної політики та фінансування реалізації соціальних програм на підприємстві, дозволяє більш повно використати потенціал трудового колективу для його ефективної діяльності. При цьому, важливе значення має не лише розмір коштів, які спрямовуються на соціальні цілі, а й ефективність їх використання. За цих умов, раціональна побудова обліку соціальних витрат для забезпечення достовірною і повною інформацією про них та створення ефективної системи контролю є вкрай необхідною.

Окремі теоретичні, методичні та практичні проблеми обліку і контролю соціальних витрат досліджували українські вчені Є.А. Батченко, М.Т. Білуха, Ф.Ф. Бутинець, О.А. Грішнова, А.Г. Загородній, А.М. Колот, Д.Л. Коник, Є.В. Мних, М.В. Олійник, М.С. Пушкар, В.В. Сопко та інші. Серед зарубіжних вчених, які зробили внесок у даному напрямку, слід назвати Т.І. Заславську, Дж. Кендріка, Ф. Котлера, Л.Н. Коновалову, А. Спайсера, Т. Данфі, Р. Ентоні, Р. Лайарда, К. Томаса, Б. Мадріана та ряд інших.

Проте, низка питань теорії та практики обліку і контролю соціальних витрат підприємства потребують додаткового дослідження і удосконалення. Насамперед, це стосується питань щодо сутності соціальних витрат, їх класифікації та джерел фінансування, методики їх обліку та контролю з урахуванням інтересів власника, обґрунтування доцільності та ефективності їх здійснення.

Актуальність, теоретичне і практичне значення дослідження вказаних проблем, а також необхідність пошуку шляхів удосконалення обліку і контролю соціальних витрат підприємства в умовах соціально орієнтованої ринкової економіки визначили вибір теми та напрям дисертаційної роботи.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дисертаційного дослідження має зв'язок із загальною тематикою наукових досліджень кафедри фінансового аналізу і контролю Київського національного торговельно-економічного університету й передбачена планом науково-дослідної роботи університету № 515/33 „Фінансовий контроль в системі державного регулювання управління розподілом і використанням бюджетних ресурсів”, номер державної

реєстрації 0105U000766. Особисто автором розроблено частину теми „Систематизація наукових підходів до формування економічної інформації”.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є розробка теоретичних положень і практичних рекомендацій щодо удосконалення методики обліку і контролю соціальних витрат підприємств.

Для досягнення мети були поставлені наступні завдання:

- дослідити сутність соціальних витрат як окремої облікової категорії в сукупності загальних витрат діяльності господарюючих суб'єктів;
- визначити концептуальні засади побудови систем обліку і контролю соціальних витрат на підприємстві;
- розробити науково обґрунтовану класифікацію соціальних витрат з метою їх обліку та контролю і створення дієвих механізмів управління ними;
- удосконалити обліковий процес та його документальне супроводження щодо соціальних витрат підприємства;
- визначити організаційну модель обліку і контролю соціальних витрат підприємства на базі сучасних інформаційних технологій;
- розробити пропозиції щодо удосконалення системи звітності з метою підвищення її аналітичності та наближення до вимог національних та міжнародних стандартів;
- удосконалити систему контролю соціальних витрат для забезпечення ефективного використання коштів на соціальні потреби.

Об'єктом дослідження є соціальні витрати підприємств різних галузей національної економіки.

Предметом дослідження є організація та методика обліку і контролю соціальних витрат підприємств різних галузей національної економіки.

Методи дослідження. Теоретичною і методологічною основою дослідження є системний підхід до вивчення явищ і процесів господарської діяльності, теорія наукового пізнання та економічна теорія. На етапі збирання, систематизації, обробки інформації для проведення дослідження використовувалися методи індукції та дедукції, аналізу та синтезу, діалектичний метод. При розробці наукових рекомендацій використовувалися логічний метод, метод арифметичних розрахунків, класифікації, порівняння та узагальнення, наукової абстракції.

Інформаційною базою дослідження стали законодавчі та нормативні акти, Укази Президента, Постанови Кабінету міністрів України, діючі положення (стандарти) бухгалтерського обліку, використано теоретичні роботи вітчизняних та зарубіжних вчених. Під час дослідження також було використано періодичну літературу, статистичну інформацію, матеріали конференцій, дані бухгалтерського обліку і фінансової звітності досліджуваних підприємств.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в розроблених автором науково обґрунтованих рекомендаціях та пропозиціях щодо вдосконалення обліку та контролю соціальних витрат підприємства.

Найбільш суттєвими теоретичними та практичними результатами, які характеризують наукову новизну дослідження й особистий внесок автора, є:

вперше одержано:

- нове визначення соціальних витрат як облікової категорії, що характеризує вибуття різних видів економічних ресурсів відповідно до законодавчих, соціально-економічних і морально-психологічних гарантій і спрямованих на задоволення соціальних потреб фізичних чи юридичних осіб. Це дозволяє розмежувати поняття «соціальні витрати» і «заробітна плата» в обліку і дає змогу отримати інформацію про вартісну оцінку соціальної сфери діяльності;
- нові підходи до обліку і контролю соціальних витрат відповідно до їх участі у створенні доданої вартості, що дасть можливість чітко визначити джерела фінансування соціальних витрат і забезпечуватиме отримання інформації для прийняття рішень в управлінні ними.

удосконалено:

- методику обліку соціальних витрат підприємства на основі реформування системи рахунків та введення субрахунків до діючого Плану рахунків, що дасть можливість отримувати деталізовану інформацію про кожен з напрямів здійснення соціальних витрат;
- форми документів, зокрема платіжної відомості та автоматизованих документів в програмі 1С: Підприємство з урахуванням вимог нового законодавства, шляхом введення додаткових реквізитів, які дозволять підвищити оперативність формування фінансової звітності та її аналітичність

- звітність підприємства, зокрема Ф.1 «Баланс», Ф.2 «Звіт про фінансові результати» для надання інформації про соціальні витрати зовнішнім користувачам та систему звітності, що подається до Фондів соціального страхування та Пенсійного фонду України, що значно спростить процес її складання та подання підприємствами і забезпечуватиме дотримання вимог законодавства щодо подання персоніфікованої звітності;
- організаційні та методичні підходи щодо контролю соціальних витрат з урахуванням інтересів власника для забезпечення контролю за раціональним витрачанням коштів на соціальні цілі.

дістало подальшого розвитку:

- уточнення класифікації соціальних витрат для побудови чіткої системи їх обліку і контролю;
- методичні підходи до формування забезпечення соціальних витрат для визначення розміру їх фінансування, виходячи із соціальних потреб та фінансових можливостей підприємства;
- методичні підходи до проведення оцінки системи контролю соціальних витрат для визначення її ефективності та надійності.

Практичне значення отриманих результатів полягає в розробці рекомендацій щодо удосконалення діючої методики обліку і контролю соціальних витрат. Впровадження запропонованих рекомендацій у практичну діяльність суб'єктів господарювання забезпечить підвищення аналітичності облікової інформації та сприятиме ефективному використанню коштів на соціальну діяльність підприємств.

Результати дослідження і пропозиції, що викладені в дисертаційній роботі, впроваджені на ТВК ТзОВ «Львівхолод» (довідка № 3092 від 16.10.2007р.), ТК ТзОВ «Інтермаркет» (довідка № 2843 від 14.09.2007р.), ВАТ «Львівський локомотиворемонтний завод» (довідка № 35 – С від 05.11.2007).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є самостійно виконаним науковим дослідженням. Усі розробки та пропозиції, що містяться у роботі, отримані автором особисто.

Апробація результатів дослідження. Основні положення і результати наукових досліджень, що викладені в дисертації, доповідалися і обговорювалися на міжнародній науково-практичній конференції «Обліково-аналітичні системи суб'єктів господарської діяльності в Україні» (м. Львів, 25 – 26 березня 2005 р.), всеукраїнській

науково-практичній конференції «Сучасні проблеми фінансово-господарського контролю» (м. Кривий Ріг, 30 березня 2005 р.), міжнародній науково-практичній конференції «Концепція розвитку бухгалтерського обліку, аналізу та аудиту в умовах міжнародної інтеграції» (м. Київ, 20 – 22 квітня 2005 р.), міжнародній науково-практичній конференції «Проблеми і механізми відтворення ресурсного потенціалу в контексті євроінтеграції» (м. Рівне, 19 – 20 жовтня 2006 р.), міжнародній науково-практичній конференції «Обліково-аналітичне забезпечення системи менеджменту підприємства» (м. Львів, 20 – 22 квітня 2007 р.).

Публікації. За результатами дослідження опубліковано 9 наукових праць загальним обсягом 3,3 друк. арк., з них: у фахових виданнях – 7 наукових праць загальним обсягом 3,03 друк. арк., у інших – 2 тез доповідей у матеріалах конференцій загальним обсягом 0,27 друк. арк.

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел із 213 найменувань, 21 додатку. Зміст дисертації викладено на 176 сторінках, у тому числі 20 таблиць, 27 рисунків, 10 формул.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації, визначено мету і завдання, об'єкт, предмет та методи дослідження, розкрито наукову новизну та практичне значення отриманих результатів, наведено відомості щодо їх апробації.

У **першому розділі дисертаційної роботи «Науково-теоретичні засади обліку і контролю соціальних витрат підприємства»** визначено економічну сутність поняття соціальних витрат, основні напрями їх здійснення на підприємствах різних галузей національної економіки України, обґрунтовано необхідність виділення соціальних витрат господарюючих суб'єктів в окрему облікову категорію, визначено критерії їх класифікації та місце в системі обліку і контролю.

Визначено, що найбільша частка соціальних витрат у загальній сукупності витрат спостерігається на підприємствах торгівлі (12,3 %) та тих виробничих підприємствах, які функціонують у так званих важких галузях промисловості (добувна (8,2 %), металургійна (9,7 %), машинобудування (10,4 %)).

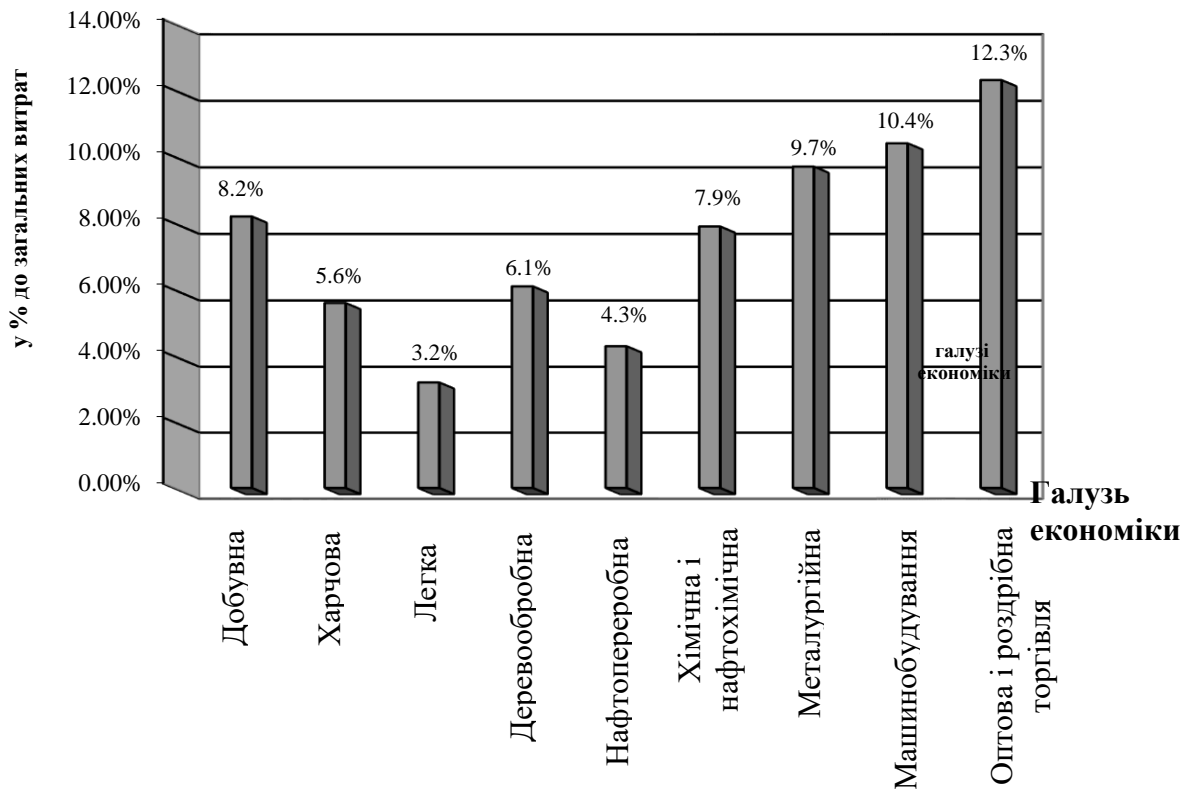

Рис. 1. Частка соціальних витрат у загальній сумі витрат діяльності підприємств основних галузей економіки України у 2006 р.

Аналіз основних підходів до розуміння соціальних витрат підприємства дозволив запропонувати їх визначення як вибуття різних видів економічних ресурсів відповідно до законодавчих, соціально-економічних і морально-психологічних гарантій і спрямованих на задоволення соціальних потреб фізичних чи юридичних осіб.

Визначено, що для ефективної організації обліку соціальних витрат необхідно удосконалити науково обґрунтовану їх класифікацію, яка б враховувала те, що за умов соціально-орієнтованої ринкової економіки, уявлення про пріоритети діяльності підприємства змінюється. В сучасних умовах господарювання максимальний результат може бути досягнутий лише при найбільш повному врахуванні інтересів всіх учасників бізнес-процесу, а не лише власників підприємства. А інформаційна система управління витратами ґрунтується на старих засадах, коли основним показником діяльності підприємства є прибуток, який відображає інтереси його власників (акціонерів). Тому, необхідним є переосмислення фінансового показника, який максимально враховуватиме інтереси всіх учасників діяльності підприємства. Вважаємо, що ним може виступати показник «доданої вартості», оскільки, саме він, визначається як різниця між обсягом виробництва та проміжним

споживанням, необхідним для його виробництва і являється джерелом відтворення всього людського капіталу.

З огляду на це запропоновано, роботу підприємства в сфері здійснення соціальної політики розділити на обов'язкову та ініціативну (рис. 2).

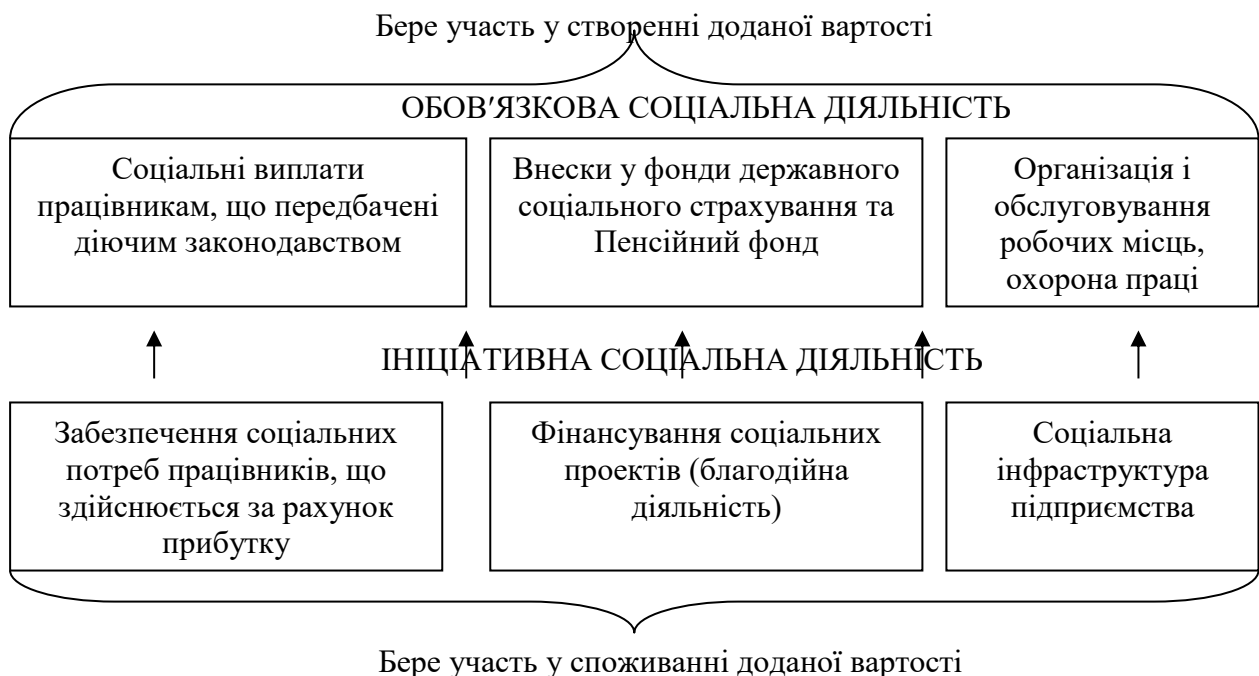

Рис. 2. Ланцюг цінностей у сфері здійснення соціальної діяльності підприємства

Витрати, пов'язані з обов'язковою діяльністю, є необхідними для здійснення тих видів діяльності, в результаті яких формується вартість новоствореного продукту, а це обумовлює обов'язковість здійснення таких соціальних витрат. Отже, **обов'язкові** соціальні витрати здійснюються в процесі створення доданої вартості, в порядку забезпечення соціальних гарантій держави.

Розмір витрат ініціативної соціальної діяльності залежить від активності соціальної політики та результативності діяльності всього підприємства. Вони не беруть безпосередньої участі у створенні доданої вартості, а здійснюються в порядку її споживання. Такі соціальні витрати є необов'язковими і визначаються нами як **додаткові**.

Для формування інформації про соціальні витрати з метою управління ними, пропонується застосування системного підходу при визначенні методики їх обліку (рис. 3).

В умовах існуючої системи бухгалтерського аналітичного обліку соціальні витрати досить важко виділити і відокремити від інших витрат, а це суттєво знижує можливості управління ними та контролю за їх здійсненням, особливо по відношенню до витрат, що фінансуються за рахунок прибутку.

Проведені дослідження засвідчили відсутність будь-яких зведених форм, які б об'єднували в собі всі соціальні витрати. А це призводить до значних затрат часу на їх систематизацію, що в свою чергу, погіршує оперативність облікової інформації та негативно відбивається на їх регулюванні та контролі.

Рис. 2. Визначення соціальних витрат в підсистемах обліку

В умовах ринку, на першій план при організації контролю витрат, виходить обґрунтування їх доцільності з метою забезпечення,

насамперед, інтересів власника та працівників підприємства. Тому, запропоновано удосконалити методику контролю на підприємстві таким чином, який дозволить оперативно відслідковувати всі наслідки здійснення соціальних витрат і приймати адекватні рішення на його основі.

Другий розділ «Вдосконалення методики обліку соціальних витрат підприємства» присвячено питанням удосконалення облікового процесу, його документального супроводження та відображення соціальних витрат підприємства у системі звітності.

В дисертаційній роботі запропоновано удосконалити методику обліку соціальних витрат для того, щоб мати можливість відслідкувати участь даних витрат в створенні доданої вартості, визначити джерела їх покриття та обов'язковість здійснення.

В дисертації автор пропонує виплати працівникам, які включаються у фонд додаткової оплати праці підприємства та інші заохочувальні і компенсаційні виплати, відокремити від заробітної плати за окладами і тарифами, а елемент витрат, який сьогодні визначається як «Витрати на оплату праці» назвати «Витрати на виплати працівникам». Разом з тим, в дисертації пропонується внести зміни до діючого Плану рахунків бухгалтерського обліку з метою більш повного відображення інформації щодо соціальних виплат працівникам (табл. 1).

Таблиця 1

Система рахунків з обліку виплат працівникам

Код	Діюча система рахунків	Код	Пропонована система рахунків
66	Розрахунки за виплатами працівникам	66	Розрахунки за виплатами працівникам
661	Розрахунки із заробітної плати	661	Розрахунки за нарахованими виплатами <ul style="list-style-type: none"> • 6611 Заробітна плата за окладами і тарифами; • 6612 Обов'язкові соціальні виплати працівникам; • 6613 Додаткові соціальні виплати працівникам
662	Розрахунки з депонентами	662	Розрахунки за депонованими виплатами
663	Розрахунки за іншими виплатами	663	Розрахунки за іншими виплатами

Автором обґрунтовано необхідність внесення додаткових реквізитів до деяких форм документів, що формуються у програмі 1С: Бухгалтерія з типовою конфігурацією «Бухгалтерський облік для України», а саме: для розрахунку допомоги з тимчасової втрати працездатності за перші п'ять днів внести у документ «Особова картка працівника» додатковий реквізит, який би показував протягом якого

терміну працівником сплачувалися страхові внески; внести у документ «Розрахунок середньої заробітної плати» додатковий реквізит «Мінімальна заробітна плата», що дозволить врахувати розмір мінімальної заробітної плати на момент настання страхового випадку при розрахунку середньої заробітної плати.

Враховуючи вимоги Постанови НБУ Про внесення змін до Положення про ведення касових операцій у національній валюті в Україні від 13 грудня 2006 р. № 454 (п. 2.10) в дисертації запропоновано внести зміни до діючої форми платіжної відомості таким чином, щоб зазначати у ній інформацію про ті виплати працівникам, які не включаються до фонду оплати праці

Доведено необґрунтованість віднесення витрат на утримання соціальної інфраструктури та ряду інших соціальних витрат, які здійснюються за рахунок прибутку і спрямовані на споживання доданої вартості, а не на її створення до витрат іншої операційної діяльності, оскільки це не відповідає самій суті таких витрат і викривляє показник фінансового результату. Для усунення цього недоліку пропонується класифікувати такі витрати як додаткові соціальні видатки та визначається методика чіткого їх списання за рахунок чистого прибутку. Зокрема, в межах субрахунку 443 «Прибуток, використаний у звітному періоді» запропоновано відкривати окремий аналітичний рахунок, який акумулював би частину прибутку, яка спрямовується на фінансування додаткових соціальних потреб. Деталізацію аналітичного рахунку «Використання прибутку на фінансування додаткових соціальних видатків» рекомендується здійснювати за напрямами соціальної політики наступним чином: фінансування соціально-побутових потреб колективу – за видами виплат та одержувачами; фінансування видатків на реалізацію соціальних проектів (благодійна діяльність) – за видами виплат та одержувачами; фінансування об'єктів соціальної інфраструктури, які перебувають на балансі підприємства – за об'єктами, а витрати об'єктів – за елементами витрат.

В дисертаційній роботі пропонується створювати забезпечення під майбутні додаткові соціальні видатки, що дозволить резервувати кошти під реалізацію конкретних соціальних цілей, враховуючи фінансові можливості підприємства та існуючі соціальні потреби. Види та розміри забезпечень автор рекомендує формувати відповідно до розподілу таких видатків за напрямами соціальної політики підприємства (табл. 2).

Таблиця 2

Види забезпечень соціальних витрат підприємства

Вид забезпечення	Умови проведення виплат
Забезпечення видатків на соціально-побутові потреби колективу підприємства	визначається як певний відсоток відрахувань від заробітної плати відповідно до потреб колективу і, виходячи з фінансових можливостей підприємства.
Забезпечення видатків на фінансування соціальних проєктів (благодійна діяльність)	$З_{БД} = ЧП * Н_{БДi} / 100,$ де $Z_{БД}$ – розрахований розмір коштів на виплату благодійної допомоги на користь сторонніх юридичних чи фізичних осіб, грн.; ЧП – розмір чистого прибутку підприємства, грн.; $N_{БДi}$ – норматив виділення коштів, по i -ому напрямку благодійної діяльності підприємства, у відсотках. Визначається керівником, в рамках соціальної політики підприємства, виходячи з його фінансових можливостей.
Забезпечення видатків на утримання об'єктів соціальної інфраструктури, що перебувають на балансі підприємства	$З_{СИ} = ЧП * Н_{СИi} / 100,$ де $Z_{СИ}$ – розрахований розмір коштів для утримання соціальної інфраструктури підприємства, грн.; ЧП – розмір чистого прибутку підприємства, грн.; $N_{СИi}$ – норматив виділення коштів по i -ому об'єкту соціальної інфраструктури підприємства, у відсотках. Визначається як прогнозований розрахунковий рівень забезпечення будь-якого об'єкту соціальної інфраструктури підприємства на певному рівні розвитку, що використовується з метою прогнозування та контролю. Розмір такого нормативу доцільно визначати на підставі аналізу витрат на утримання соціальної інфраструктури минулих періодів і виходячи з фінансових можливостей підприємства

Для узагальнення і систематизації інформації про додаткові соціальні видатки автором пропонується форма відомості аналітичного обліку додаткових соціальних видатків.

В дисертаційному дослідженні обґрунтовано необхідність відображення інформації про соціальні витрати у системі звітності, що підвищить її аналітичність і наблизить до вимог національних та міжнародних стандартів. Зокрема, рекомендовано назви звітних статей «Поточні зобов'язання за розрахунками з оплати праці» (Баланс, рядок 580) та «Витрати на оплату праці» (Звіт про фінансові результати, рядок 240) замінити на «Поточні зобов'язання з розрахунків за виплатами працівникам» та «Витрати на виплати працівникам» відповідно, а також рядок 580 Балансу розділити на: 580 «Поточні зобов'язання за розрахунками з працівниками по окладах і тарифах»; 585 «Поточні зобов'язання за розрахунками із соціальних виплат працівникам»; 586 «Поточні зобов'язання за розрахунками за іншими виплатами працівникам». Для відображення інформації про всі соціальні витрати підприємства пропонується форма внутрішнього звіту про соціальні витрати.

Недостатньо розробленою на сьогоднішній день є методика обліку соціальних витрат підприємства. В роботі визначена система рахунків,

облікових процедур та документальне супроводження щодо соціальних витрат підприємства.

У третьому розділі «Методика і організація системи контролю соціальних витрат підприємства» досліджено питання організації і методики контролю соціальних витрат, визначено особливості його здійснення в умовах комп'ютеризації.

Автор обґрунтовує необхідність виділення часових форм контролю соціальних витрат підприємства, а саме: попереднього, поточного та наступного. При цьому визначено, що для контролю обов'язкових соціальних витрат важливим є поточний та заключний контроль, а для контролю додаткових соціальних видатків ефективним є саме попередній контроль, оскільки саме цей вид контролю дозволяє визначити та обґрунтувати необхідність та доцільність їх здійснення, враховуючи фінансові можливості підприємства та інтереси власника у цьому процесі.

В дисертаційній роботі розроблено загальну модель контролю соціальних витрат, яка розкриває його мету, завдання, суб'єкти та об'єкти і доповнюється відповідним інформаційно-методичним забезпеченням.

Для організації контролю соціальних витрат підприємства з використанням сучасних інформаційних технологій, автором визначено напрями потоків інформації між суб'єктами контролю, які відповідно здійснюють попередній, поточний та наступний контроль (рис. 4).

З метою раціонального використання коштів на соціальні цілі в дисертації пропонується, насамперед, визначати загальний розмір соціальних видатків:

$$ДСВ = З_{СВ} + З_{БД} + З_{СІ}, \quad (1)$$

де, ДСВ – загальний розмір додаткових соціальних видатків підприємства, грн.; $Z_{СВ}$ – загальний розмір витрат на додаткові соціальні потреби працівників, грн.; $Z_{БД}$ – загальний розмір видатків на фінансування соціальних проектів (благодійна діяльність), грн.; $Z_{СІ}$ – загальний розмір видатків на утримання об'єктів соціальної інфраструктури підприємства, грн.

Після визначення загального розміру пропонується розрахунок загального ліміту фінансування, враховуючи основні напрями використання чистого прибутку, які продиктовані статутом підприємства та вимогами ринкової економіки:

$$ЗЛФ_{СВ} = ЧП - Д - РК, \quad (2)$$

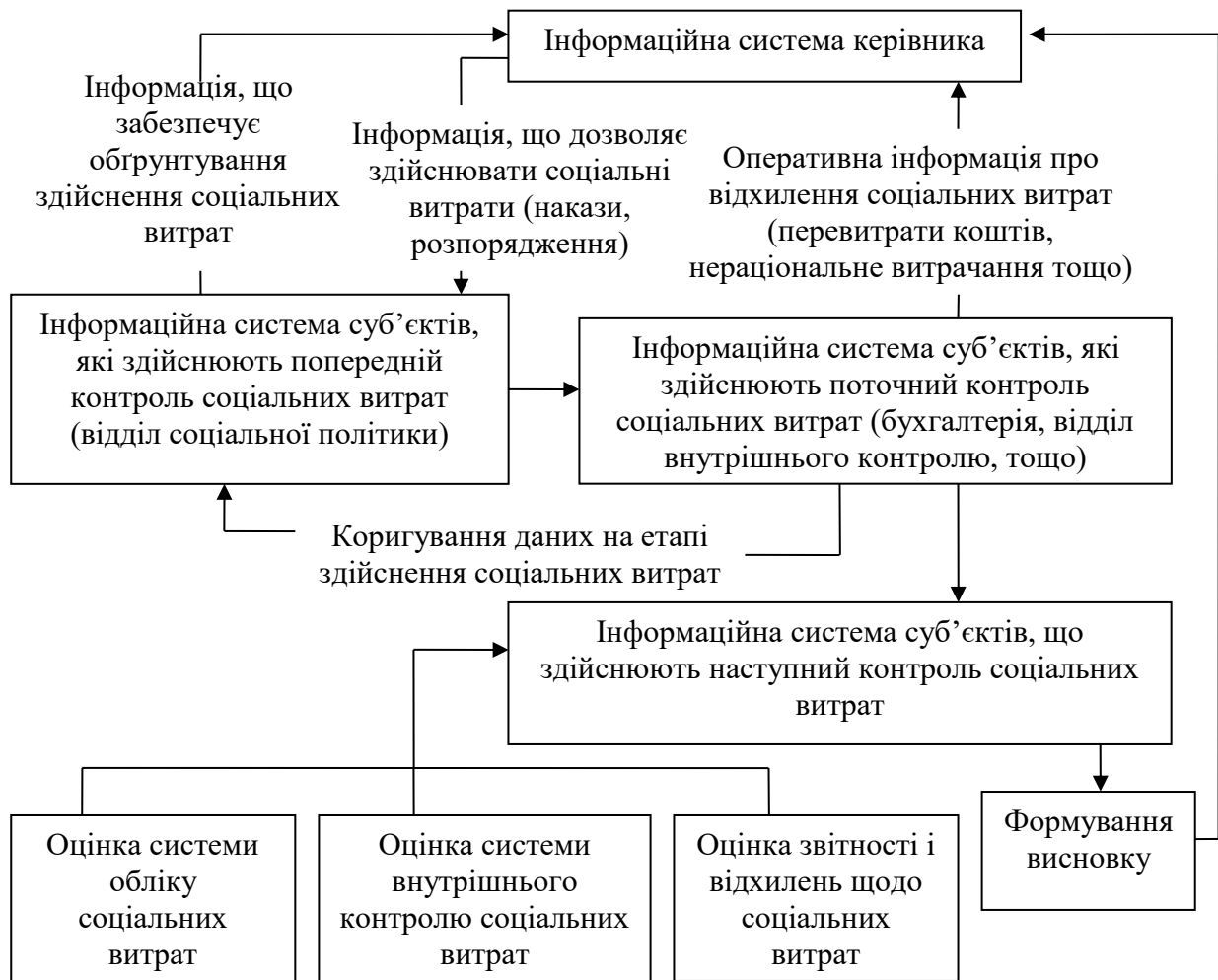

Рис. 4. Напрями потоків інформації при організації системи контролю соціальних витрат підприємства з використанням інформаційних технологій

де, ЗЛФ_{СВ} – загальний ліміт фінансування додаткових соціальних видатків, грн.; ЧП – чистий прибуток підприємства, грн.; Д – розмір нарахованих дивідендів, грн.; РК – розмір відрахувань до резервного капіталу, грн.

При цьому необхідно дотримуватись умови:

$$ДСВ \leq ЗЛФ_{СВ}, \quad (3.3)$$

де, ДСВ – загальний розмір додаткових соціальних видатків підприємства, грн.; ЗЛФ_{СВ} – загальний ліміт фінансування додаткових соціальних видатків, грн.

Для потреб поточного контролю соціальних витрат автором розроблено контрольну картку їх здійснення, яка акумулює в собі суму витрат, підставу для їх фінансування, визначає особу, яка відповідно до посадових інструкцій має право розпоряджатися коштами і несе відповідальність за раціональне їх витрачання, та дозвіл власника на здійснення конкретних соціальних витрат.

Для обґрунтування доцільності здійснення соціальних витрат визначено підходи до оцінки їх ефективності. Основним критерієм при цьому є ступінь досягнення цілей, які ставить керівництво і працівники підприємства. Відповідно, доцільним є визначення ефективності соціальних витрат як характеристики результативності соціальної діяльності на основі врахування ступеня реалізації економічних та соціальних цілей підприємства та його працівників, а також співвідношення результатів діяльності і соціальних витрат.

Дослідження окремих підприємств показало, що бюджетуванню, як правило, підлягає лише основна діяльність і окремі елементи соціальних витрат, розглядаються тільки в її контексті. Розглядаючи бюджетування як один з ефективних механізмів контролю, автор вважає за можливе використовувати його і для контролю соціальних витрат. При цьому враховуються і певні особливості такого бюджетування, а саме: забезпечення можливості максимальної участі в цьому процесі виробничого колективу та залежність соціальних витрат від конкретних фінансових результатів діяльності підприємства, що потребує визначення відповідності між фінансовими ресурсами, які залежать від економічного потенціалу, і потребами соціального розвитку.

В роботі проведено оцінку системи внутрішнього контролю соціальних витрат, яка складається з кількох етапів: 1) загальне дослідження системи внутрішнього контролю соціальних витрат і первинна оцінка її надійності, яке полягає в оцінці загальних положень соціальної політики, розподілі функціональних обов'язків та повноважень щодо здійснення соціальних витрат, дотримання умов їх фінансування; 2) підтвердження попередньої оцінки надійності контролю, яке полягає у вивченні найбільш суттєвих елементів контролю та детальному аналізу положень, які отримали негативну оцінку на попередньому етапі оцінки; 3) перевірка надійності контролю соціальних витрат в середовищі автоматизованої обробки даних, яка полягає у визначенні імовірності того, що відповідне програмне забезпечення контролю виявить помилку, якщо вона буде допущена та здійснить необхідні коригувальні дії.

Доведено неефективність діючої системи контролю соціальних витрат підприємства та розроблено методику контролю, яка враховуватиме інтереси власників, працівників підприємства та суспільства в цілому.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення й запропоновано нове вирішення актуального завдання щодо удосконалення

методичних та практичних підходів обліку і контролю соціальних витрат підприємства. Це дало змогу сформулювати висновки теоретичного та практичного характеру відповідно до поставленої мети та завдань дослідження, а саме:

1. Запропоновано визначення категорії соціальних витрат як вибуття різних видів економічних ресурсів відповідно до законодавчих, соціально-економічних і морально-психологічних гарантій та спрямованих на задоволення потреб фізичних чи юридичних осіб. Такий комплексний підхід дозволяє виділити основні характеристики та визначити основні напрями здійснення соціальних витрат підприємства.

2. Набула подальшого розвитку класифікація соціальних витрат за наступними критеріями: за напрями соціальної політики підприємства; за джерелами фінансування; за участю у створенні доданої вартості; за можливістю регулювання; за обов'язковістю здійснення; за відношенням до підприємства. Така класифікація дозволить по-перше, систематизувати соціальні витрати, визначити їх роль у створенні доданої вартості новоствореного продукту, здійснювати процес їх оптимізації, визначити стратегію соціального розвитку підприємства на перспективу, побудувати надійну систему обліку та контролю і сприятиме прийняттю ефективних управлінських рішень.

3. Подано пропозиції щодо удосконалення процесу обліку соціальних витрат підприємства та його документального оформлення, а саме: запропоновано виплати працівникам, які включаються у фонд додаткової оплати праці підприємства та інші заохочувальні і компенсаційні виплати, відокремити від заробітної плати за окладами і тарифами, а елемент витрат, який сьогодні визначається як «Витрати на оплату праці» назвати «Витрати на виплати працівникам»; визначено зміни до рахунку 66 «Розрахунки за виплатами працівникам»; удосконалено форми платіжної відомості із зазначенням у ній інформації про ті виплати, що не включаються до фонду оплати праці та внесено додаткові реквізити до деяких форм документів, що формуються у програмі 1С: Бухгалтерія з типовою конфігурацією «Бухгалтерський облік для України», зокрема: а) у документ «Особова картка працівника» внесено додатковий реквізит, який показуватиме протягом якого терміну працівником сплачувалися страхові внески; б) у документ «Розрахунок середньої заробітної плати» внесено додатковий реквізит «Мінімальна заробітна плата», що дозволить врахувати розмір мінімальної заробітної плати на момент настання страхового випадку при розрахунку середньої заробітної плати.

4. Запропоновано відкривати аналітичний рахунок в межах субрахунку 443 «Прибуток, використаний у звітному періоді» для фінансування додаткових соціальних видатків з відповідною деталізацією за напрямками соціальної політики та розроблено форму відомості аналітичного обліку додаткових соціальних видатків для їх систематизації і узагальнення.

5. Запропоновано формувати забезпечення коштів для фінансування додаткових соціальних видатків на основі якого визначати загальний розмір їх фінансування, виходячи з фінансових можливостей підприємства та визначених соціальних потреб.

6. Надано пропозиції щодо удосконалення окремих форм звітності, зокрема, назву статті «Витрати на оплату праці» (Звіт про фінансові результати, рядок 240) та «Поточні зобов'язання за розрахунками з оплати праці» (Баланс, рядок 580) пропонується замінити на «Витрати на виплати працівникам» і «Поточні зобов'язання за розрахунками за виплатами працівникам» відповідно з розподілом останньої на: 580 «Поточні зобов'язання за розрахунками з працівниками за окладами і тарифами»; 585 «Поточні зобов'язання за розрахунками із соціальних виплат працівникам»; 586 «Поточні зобов'язання за розрахунками за іншими виплатами працівникам».

Форми звітів, які подаються до органів державного соціального страхування запропоновано об'єднати в один і розроблено його форму. Запропоновано форму внутрішнього звіту підприємства – «Внутрішній звіт про соціальні витрати»

7. Розроблено загальну модель контролю соціальних витрат, згідно якої його пропонується здійснювати відповідно до часових форм контролю, а саме: попереднього, поточного та наступного. При цьому, основна увага приділяється попередньому контролю соціальних витрат, оскільки саме на цьому етапі приймаються рішення про доцільність і необхідність їх здійснення.

8. Розроблено форму контрольної картки здійснення соціальних витрат підприємства для потреб поточного контролю, застосування якої забезпечуватиме цільове використання коштів з визначенням відповідальних осіб за кожну статтю соціальних витрат.

9. Розроблено методику контролю соціальних витрат із використанням сучасних інформаційних технологій з метою скорочення затрат часу на його проведення, підвищення оперативності та ефективності його здійснення.

10. Набула подальшого розвитку методика оцінки ефективності системи внутрішнього контролю соціальних витрат, яка складається із трьох етапів, зокрема: загального дослідження системи внутрішнього контролю соціальних витрат і первинної оцінки загальних положень

соціальної політики; підтвердження оцінки суттєвих елементів внутрішнього контролю; перевірки надійності програмного забезпечення контролю. Вважаємо, що такий підхід дасть можливість сконцентрувати увагу саме на тих ділянках, де ефективність контролю є низькою.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

У наукових фахових виданнях:

1. Пацула О. Витрати підприємства на підготовку і перепідготовку кадрів: деякі аспекти оподаткування // Науковий збірник „Обліково-аналітичні системи суб'єктів господарської діяльності в Україні”. – 2005. – Спецвипуск 15 (частина 2). – С. 528 – 532.
2. Пацула О. Облік і оподаткування витрат підприємства на медичне обслуговування і страхування працівників // Вісник Київського національного торговельно-економічного університету. – 2005. - №3 (Спецвипуск). – С.127 – 132.
3. Пацула О. До питання формування ресурсів пенсійного забезпечення // Вісник Криворізького економічного інституту КНЕУ. – 2006. - № 6. – С. 75 – 80.
4. Пацула О. Соціальні витрати підприємства та їхня класифікація // Вісник Київського національного торговельно-економічного університету. – 2006. - №3. – С. 74 – 81.
5. Пацула О. Аналіз соціальних витрат підприємства як передумова їх ефективного контролю // Вісник національного університету водного господарства та природокористування. – 2006. – Випуск 4 (36). – С. 341 – 347.
6. Пацула О. Актуальні проблеми обліку і оподаткування витрат підприємств на благодійну діяльність // Збірник наукових праць Тернопільського національного економічного університету „Наукові записки”. – 2006. – Випуск 16. – С. 334 – 338.
7. Пацула О. До питання запровадження і обліку єдиного соціального податку в Україні // Менеджмент та підприємство в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку – Львів: Видавництво Національного університету „Львівська політехніка”. – 2007. - № 577. – С. 307 – 311.

У інших виданнях:

8. Пацула О. Витрати підприємства на медичне обслуговування своїх працівників: облік і оподаткування // Міжнародна науково-практична конференція „Концепція розвитку бухгалтерського обліку, аналізу і аудиту в умовах міжнародної інтеграції”. – К.: Київ. нац. торг. екон. ун-т, 2005 (Частина 1). – С. 30 – 33.
9. Пацула О. Методика обліку єдиного соціального податку в Україні // Науково-практична конференція „Обліково-аналітичне забезпечення системи менеджменту підприємства”. – Львів: Видавництво Національного університету „Львівська політехніка”, 2007. – С. 166 – 167.

АНОТАЦІЯ

Пацула О.І. Облік і контроль соціальних витрат підприємства. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.09 – Бухгалтерський облік, аналіз та аудит. – Київський національний торговельно-економічний університет, Київ, 2008.

У дисертаційній роботі здійснено науково-теоретичне дослідження сутності соціальних витрат підприємств різних галузей національної економіки, визначено концептуальні засади побудови системи їх обліку і контролю в сучасних умовах господарювання. Запропоновано визначення соціальних витрат підприємства, обґрунтовано необхідність їх поділу за джерелами фінансування, участю у створенні доданої вартості та обов’язковості здійснення. Розроблено загальну модель обліку соціальних витрат в єдиній системі управління ними з формулюванням нових підходів до їх обліку і контролю відповідно до участі у створенні доданої вартості. Подано рекомендації щодо введення змін до Плану рахунків, облікових регістрів та системи звітності підприємства. Розроблені пропозиції щодо удосконалення методичних підходів до контролю соціальних витрат, які базуються на обґрунтуванні доцільності та необхідності їх здійснення, враховуючи інтереси держави, власників та працівників у раціональному витрачанні коштів на соціальні потреби.

Ключові слова: облік, контроль, соціальні витрати, додана вартість, обов’язкові соціальні витрати, додаткові соціальні видатки, джерела фінансування.

АННОТАЦИЯ

Пацула О.И. Учет и контроль социальных расходов предприятия. – Рукопись.

Диссертация на соискание учёной степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.09. – Бухгалтерский учёт, анализ и аудит. – Киевский национальный торгово-экономический университет, Киев, 2008.

В диссертационной работе проведено научно-теоретическое исследование сущности социальных расходов предприятий разных отраслей национальной экономики, определено концептуальные засады построения системы их учёта и контроля в современных условиях хозяйствования. Дано собственное определение социальных расходов предприятия как выраженное в денежной форме выбытие различных видов ресурсов соответственно законодательных, социально-экономических и морально-психологических гарантий и направленных на удовлетворение потребностей физических и юридических лиц. Обосновано необходимость разделения социальных расходов за источниками финансирования, участием в добавленной стоимости и обязательности их осуществления.

Разработано новые подходы к учёту и контролю социальных расходов соответственно их участию при формировании добавленной стоимости.

С целью усовершенствования учёта социальных расходов предприятия предложено выплаты работникам, которые относятся к фонду дополнительной оплаты труда и другие поощрительные выплаты, отделить от заработной платы по окладам и тарифам, а статью расходов, которая сегодня определяется как «Расходы на оплату труда» назвать «Расходы на выплаты работникам». Учитывая это, рекомендуется ввести изменения к счёту 66 «Расчёты по выплатам работникам».

Предложено открывать аналитический счёт «Использования прибыли на финансирование дополнительных социальных расходов» в пределах субсчёта 443 «Прибыль, использованная в отчётном периоде» для финансирования дополнительных социальных расходов. А также, предлагается формирования обеспечения для финансирования дополнительных социальных расходов, на основании которого, определять общую сумму их финансирования, с дальнейшим определением лимита финансирования, исходя из оценки финансовых возможностей предприятия и социальных потребностей.

Для отображения информации о социальных расходах предложено форму внутреннего отчёта о социальных расходах.

Разработано общую модель контроля социальных расходов, соответственно которой его предлагается совершать по часовым формам, а именно: предыдущего, текущего и последующего. При этом, основное внимание уделяется именно предыдущему контролю,

поскольку именно на этом этапе принимаются решения о необходимости и целесообразности их осуществления.

Для целей текущего контроля разработано контрольную карточку осуществления социальных расходов, использование которой будет обеспечивать целевое использование ресурсов с определением ответственных лиц за каждую статью социальных расходов.

Предложено подходы к оценке эффективности социальных расходов как характеристики результативности социальной деятельности предприятия, на основании учёта экономических и социальных целей предприятия, его работников и владельцев.

Проведено оценку эффективности системы внутреннего контроля социальных расходов, которая состоит из трёх этапов, а именно: общего исследования системы внутреннего контроля социальных расходов и первичной оценки общих положений социальной политики предприятия; подтверждения оценки существенных элементов внутреннего контроля; проверки надёжности программного обеспечения контроля.

Ключевые слова: учёт, контроль, социальные расходы, добавочная стоимость, обязательные социальные расходы, дополнительные социальные расходы, источники финансирования.

SUMMARY

Patsula O.I. Accounting and control of social expenses of enterprise. – Manuscript.

Thesis for the scientific degree of Candidate of Economic Sciences on speciality 08.00.09 – Accounting, Analysis and Audit. Kyiv National Trade Economic University, Kyiv, 2008.

The dissertation is devoted to scientific-theoretical research of economic essence of social expenses of enterprise of different industries of national economy. There are definite conceptual approaches of construction of accounting and control system in modern conditions of management. The notion of social expenses of enterprise has been proposed, the necessity of their division by the source of financing, participation in forming of value added and obliging of realization has been substantiated. The general model of accounting of social expense in general system of its managing according to divided of possibility its defrayal and forming a new approaches to accounting and control according to its participation in forming of value added have been elaborated. The changes and amendments of the present Plan of accounts, accounting registers and some forms of accounting have been proposed. The recommendations to improvement some methodical approaches of control of social expenses, which are based on substation of

advisability and necessity of their realization and determining of sphere controlling procedures and analyzing of financing priorities of some social needs, considering of interests of nation, owners and workers in efficient using of funds on social needs have been worked out.

Key words: accounting, control, social expense, value added, obligatory social expense, additional social expense, financing sources.

ПАЦУЛА ОЛЬГА ІГОРІВНА

ОБЛІК І КОНТРОЛЬ СОЦІАЛЬНИХ ВИТРАТ ПІДПРИЄМСТВА

Підп. до друку 05.02.08 Формат 60x84/16. Папір. друк.

Ризографія. Ум.друк.арк. 0,93. Ум.фарбо-відб. 1,05.

Обл.-вид.арк. 1,0. Тираж 100 пр. Зам. 146

Центр підготовки навчально-методичних видань КНТЕУ
02156, Київ-156, вул. Кіото, 19